

ОСОБЕНОСТИ НА КАРИЕРНОТО ОРИЕНТИРАНЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Стела Л. Георгиева
Факултет „Обществено здраве“, Медицински университет – Плевен
5 800 Плевен, ул. „Климент Охридски“ 1
stela.Georgieva@mu-pleven.bg

РЕЗЮМЕ Карьерното ориентиране е процесът на избор на професия, специалност в университет и/или насока на тясно профилиране в рамките на определена професионална сфера. Ранното насочване за използване на професионално карьерно ориентиране способства за вземане на съзнателни решения и информиран избор. За работещите в сферата на здравеопазването то е от съществено значение, с оглед разнообразието и спецификата на работа, високата отговорност и необходимост от учене през целия професионален живот. Карьерно консултиране е важен механизъм за намаляване на текучеството, предпазване от широко разпространения в медицинската професия синдром на професионално изпепеляване и запазване на работоспособността.

Целесъобразността на настоящата разработка е свързана с необходимост от анализ на актуални аспекти и перспективи на карьерно консултиране и значението му за успешното професионално целеполагане и развитие. Фокусирането към здравните специалисти е необходимо поради наличие на специфични особености в процеса на тяхното обучение, специализация и професионална работа.

Направен е сравнителен и контент анализ на литературни източници по проблема. Анализирани са данни за карьерното развитие на студентите от различни професионални направления и специалности в Медицински университет – Плевен.

Карьерното ориентиране с използване на различни методи е необходимо и полезно в различните етапи на професионалното изграждане - в ученическа възраст, при избор на университет, при завършване на образователно-квалификационни степени бакалавър и магистър и на следващите етапи на професионална реализация.

Разработката може да бъде полезна за задълбочаване на познанията за същността на подходите за карьерно ориентиране и подпомагане работата на карьерните консултанти в училище и центровете за карьерно развитие при медицинските университети.

Ключови думи: карьерно ориентиране, професионално целеполагане, работоспособност, учене през целия живот

FEATURES OF CAREER GUIDANCE IN HEALTHCARE

Stela L. Georgieva
Faculty of Public Health, Medical University – Plevен, Bulgaria
1, Kliment Ohridski str, 5 800 Plevен
Stela.Georgieva@mu-pleven.bg

ABSTRACT

Career guidance is the process of choosing a profession, a university major and/or a narrow specialization within a specific professional field. Early referral to use professional career guidance facilitates conscious decision-making and informed choices. For those working in the healthcare sector, it is of essential importance, given the diversity and specificity of work, the high level of responsibility and the need for lifelong learning. Career counseling is an important mechanism for reducing turnover, preventing burnout syndrome, which is widespread in the medical profession, and preserving work capacity.

The relevance of this study is related to the need to analyze current aspects and perspectives of career counseling and its importance for successful professional goal setting and development. Focusing on healthcare professionals is necessary due to the presence of specific features in the process of their training, specialization and professional work.

A comparative and content analysis of literary sources on the issue was conducted. A database on the career development of students from various professional fields and specialties at the Medical University - Pleven was analyzed.

Career guidance using various methods is necessary and useful at different stages of professional development - at school age, when choosing a university, upon completion of bachelor's and master's degrees, and at subsequent stages of professional development.

This paper can be useful for deepening knowledge about the essence of career guidance approaches and supporting the work of career counselors in schools and career development centers at medical universities.

Key words: career guidance, lifelong learning, professional goal setting, work capacity

1. ВЪВЕДЕНИЕ**Обект, предмет и обхват на изследването**

Работната среда е определящ фактор за физическото, психично и социално благополучие на лицата в активна възраст, респективно за техните семейства и общности, за цялото общество и държавата. Устойчиво обществено-икономическо развитие, особено в условията на глоболизиращ се пазар, може да се постигне само със здрава, квалифицирана и мотивирана работна сила. Икономически активните хора прекарват средно около една трета от времето си на работното място, което прави особено важен изборът на подходяща професия [1].

Здравето е тясно свързано с характеристиките на изпълняваните дейности, специфични експозиции, условията на работната среда, организацията на работното време. Важни са също свързаните с работата доходи, достъпът до мрежи за социална подкрепа, достъпът до медицински услуги и осигуровки и редица други фактори. Добрите условия на труд осигуряват социална защита и статус – чувство за социална подкрепа; възможности за личностно развитие – обучения, усвояване на нови умения; протекция срещу физически и психо-социални рискове; подобряване на самочувствието и здравната самооценка; професионална удовлетвореност – усещане за принадлежност към съсловieto, за значимост [1, 2]. Грижата за здравето на работещите предполага

- разработване и прилагане на политически инструменти - национални планове за действие, капацитет на министерствата и регионалните здравни власти в грижата за професионалното здраве
- защита и промоция на здравето на работното място – оценка, управление и контрол на професионалните, поведенческите и екологичните рискове, приемане на регламенти и стандарти.

- подобряване на ефективността и достъпа до услуги по трудова медицина
- включване на здравето на работещите в други политики – секторни, отраслови, образование и професионално обучение
- разширяване на научните проучвания в тази насока

Наред с всичко изброено, от съществено значение е правилното професионално и кариерно ориентиране, което в последните години е централна тема за дискусия в областта на управлението и развитието на човешките ресурси и е обект на обсъждане в настоящия материал.

Динамиката на пазара на труда в процеса на глобализация, промяната на демографските характеристики на работещите, необходимостта от разширяване на компетенциите при упражняване на някои професии, усвояването на стратегии за управление на психо-социалния стрес на работното място и други фактори, правят сферата на кариерното ориентиране и консултиране особено актуална. Тя е тясно свързана с придобиването и комплексното владение на специфични знания, умения и поведенчески модели в гъвкав план, както и готовността на индивида ефективно да организира вътрешни и външни ресурси за постигане на целите и способността му да решава определен клас професионални задачи [3].

Кариерното ориентиране е процесът на избор на най-подходящата бъдеща професия, специалност в университет и/или насока на тясно профилиране в рамките на определена професионална сфера. Ранното насочване и използване на професионално кариерно ориентиране способства за вземане на съзнателни решения и информиран избор [4, 5].

Тенденциите на кариерното ориентиране през 21 век не го свеждат просто до представяне на различни професии, работни места или длъжностни характеристики. То има за цел да подготви обучаемите и трудовоактивните лица за бързо променящия се свят и работна среда, като развива в тях уменията за самоанализ, взимане на информирани решения, ефективно поставяне на цели и планиране на своето бъдеще. Не бива да се пропуска фактът, че все по-голямо става значението и на преносимите умения - тези, които могат да се приложат в различни професионални и житейски ситуации. Дори в ерата на изкуствения интелект и автоматизацията, има качества като индивидуалността, личното отношение към работата, креативност, които машините не могат да имитират или заменят. Това прави личностното и кариерното развитие критично важни за всеки индивид, който иска да има значимо и удовлетворяващо присъствие на пазара на труда, независимо от технологичните промени [6].

Кариерното консултиране е услуга с насоченост към започване, промяна или напредване в професионалната сфера. То може да включва индивидуални разговори между консултант и клиент, както и оценки, дейности и проекти, предназначени да помогнат на търсещите кариера да се възползват максимално от силните си страни. Кариерното консултиране развива умения за мислене, самоанализ, колаборация, формулиране и постигане на цели, вземане на информирани решения, адаптиране към професионалната среда, издръжливост и последователност. За работещите в сферата на здравеопазването е от съществено значение, с оглед разнообразието и спецификата на работа, високата отговорност, необходимост от непрекъснато поддържане и повишаване на професионалната квалификация, трудно съчетаване на личен и професионален живот. Ефективното кариерно консултиране и ориентиране е важен механизъм на намаляване на текучеството и предпазване от широко разпространения в някои професии синдром на професионално изпепеляване (burnout) [7, 8].

Цел и конкретни задачи на изследването

Целесъобразността на настоящата разработка разработката е свързана с необходимост от анализ на актуални аспекти и перспективи на кариерно консултиране и значението му за успешното професионално развитие. Фокусирането му към някои особености на кариерното ориентиране за здравните специалисти е необходимо поради наличие на специфични

особености в процеса на тяхното обучение, специализация и професионална работа.

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Направен е сравнителен и контент анализ на литературни източници по проблема. Анализирана е база данни за кариерното развитие на студентите от различни професионални направления и специалности в Медицински университет – Плевен.

Научната работна хипотеза на проучването приема, че кариерното ориентиране има съществено значение за успешно целеполагане и постигане на професионално кариерно израстване. То проявява специфични особености в зависимост от професионалната сфера на развитие.

3. РЕЗУЛТАТИ

Редица автори са единодушни по въпроса, че кариерно консултиране е необходимо и може да бъде полезно в различните етапи на професионалното изграждане, тъй като изборът на професия е един от най-важните и същевременно един от най-трудните избори в жизнения цикъл на човека.

Обсъждат се следните фактори, които влияят положително на избора на кариера, идентифицирайки интересите и уменията на потенциално нуждаещите се от кариерно ориентиране:

1. Оценка на интересите

До нея най-често се достига чрез провокиране на размисъл за дейностите, които лицето харесва и областите, от които се интересува като хобита, предмети в училище или работни задачи, които са изпълнявани през годините. Списък с тези интереси може да осигури представа за потенциални кариерни пътеки. При затруднение, задачата може да се постави по обратния ред – да се представят неща и дейности, които не представляват интерес за лицето или го затрудняват.

2. Оценка на силни страни и умения

Всеки човек притежава уникални качества, способности и таланти – добра организация на времето, комуникационни умения, решаване на проблеми. Трябва да се потърси отговор на въпроса “Как тези силни страни и умения могат да бъдат приложени в различни професии?”

3. Проучване на различни кариери

Често определени професии се възприемат като “типично мъжки” или “типично женски”, което не само ограничава възможностите за развитие на хората, но и поддържа стереотипи, които вредят на обществото като цяло. Професиите не трябва да бъдат определяни по пол, а по способностите и интересите на индивида. Когато професиите се обособяват като силно мъжки или женски, това води до дискриминиране и намаляване шансовете за успех на талантиливи хора, както и до загуба на ценни перспективи и умения, които биха могли да допринесат за развитието на съответната област. Необходимо е мисленето да се съсредоточи върху равни възможности за всички, независимо от пола. Нещо повече, вниманието трябва да бъде насочвано към различни области и към не толкова популярните професии, показвайки им пъстротата от възможности.

4. Личност и ценности

Личностните черти и ценности трябва да бъдат изучавани и дискутирани и изборът на професионална сфера да бъде адаптиран към тях. Някои хора процъфтяват в структурирана среда, докато други предпочитат по-гъвкав график. Някои обичат да работят самостоятелно, докато други се радват на сътрудничество.

5. Заедно за бъдещето

С оглед на бързото развитие на технологиите, бързата смяна на необходимостта от определени професионални компетентности, отпадане на някои професии и възникване на

нови такива, учители, ментори, кариерни консултанти трябва да проявяват гъвкавост и проактивност в професионалното ориентиране на различни етапи от развитието на кариерата. Несъответствието между образованието и изискванията на дадена професия вредят на професионалната адаптация и ранното развитие на кариерата [9, 10].

От значение е развитието на научно-изследователска дейност в тази насока, проследявайки как се променя търсенето на определени професии, кои са “гъвкавите” професии, кои професии са по-малко податливи на изчезване, какво е заплащането и други. Сесиите за кариерно консултиране трябва да включват:

- Оценяване на силни страни, умения, образование и опит на клиентите
- Извеждане на повърхността желания, мечти, представи за желаната професия
- Идентифициране на области с неизползван потенциал
- Обмисляне на различни възможности за кариера
- Подготовка за интервю
- Изготвяне на професионално портфолио, мотивационно писмо

В различни етапи от своя живот човек има съответните нагласи и предпочитания, които определят в голяма степен избора му на учебно заведение, професия или работно място.

В ученическа възраст: Първата важна стъпка в тази насока се осъществява училищна възраст с цел избор на определен образователен профил (най-често след 7-ми клас). Това решение може да повлияе много върху възможностите за кандидатстване в университет, поради изискванията за предмети и хорариум от последните гимназиални класове.

Поради необходимостта от продължителна подготовка за кандидатстване в медицинските университети, окончателното решение за успешно реализиране на такъв избор трябва да стане поне две години преди приемните изпити [3, 11].

При завършване на образователно-квалификационна степен (ОКС) „бакалавър“: Основен въпрос на този етап е дали лицето възнамерява да прекрати, или желае да продължи образованието си чрез надграждане на знанията си в подходяща магистърска програма. Някои здравни специалности като медицинска сестра, акушерка, медицински лаборант и други се дипломират с ОКС „бакалавър“ или „професионален бакалавър“.

При специалистите по здравни грижи интересът към магистърските програми е голям и кариерното консултиране може да спомогне за избор на най-подходяща такава.

При завършване на ОКС „магистър“: При някои здравни специалности – медицина, дентална медицина, фармация, обучението приключва с придобиване на ОКС „магистър“. На този етап на преден план излиза въпросът за придобиване на втора магистратура, обикновено с насоченост към сферата на управлението (здравен мениджмънт), по-тясно профилиране и придобиване на специалност от номенклатурата на медицинските специалности, както и възможностите за зачисляване в някаква форма на докторантура. На този етап на развитие необходимостта от кариерно консултиране и насочване към специфична сфера е голяма, защото всяка от тях има специфика, за която са необходими специфични качества, умения и нагласи.

Следващи етапи и насоки на прилагане на кариерно консултиране са:

- избор на програми за продължаващо обучение,
- поставяне и постигане на професионални цели,
- издръжливост и последователност,
- умение за учене през целия живот,
- адаптация към динамичните условия на пазара на труда в ерата на глобализацията,
- подготвяне и подходящо представяне на професионално портфолио и други.

Развитието на такива умения придобива все по-голямо значение и е предпоставка за разгръщане на интелектуалния потенциал и удължаване периода на работоспособност [4, 5]

Използват се различни подходи за кариерно ориентиране, както и комбинации между тях [7].

Кариерният коучинг насочва към откриване на уникални и силни качества на лицето и по този начин отговаря на въпроса кои професии ще му подхождат, отговарят на неговата същност и биха дали смисъл и удовлетворение от професионалния живот.

Кариерното консултиране дефинира много добре професиите (коя какво представлява), университетите (в които се изучават конкретните професии и изискванията и възможностите за прием), както и моментната обстановка на кариерния пазар (за кои професии има търсене). Двата подхода се допълват взаимно: кариерния коучинг помага на лицата да открият своята същност, последван от кариерно ориентиране, което подпомага избора на конкретна професия или университет.

Фиг. 1: Подходи за кариерно ориентиране

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Кариерно консултиране и ориентиране е необходимо на различни етапи от личностното развитие – в ученическите и студентските години, в началото или в средата на професионалното развитие, при необходимост от промяна и допълване на компетенциите. С глобализацията и съвременната динамика на пазара на труда неговото значение нараства.

Кариерното ориентиране на обучаващите се и работещите в сферата на здравеопазването се характеризира като процес с ранно започване, продължителност и преминаване през всички етапи на изграждането на здравния специалист – от постъпването в университет, преминаване през всички образователно-квалификационни степени до тясното профилиране.

6. ЛІТЕРАТУРА

1. Dixon J (2000). Social Determinants of Health. Health Promotion International, Volume 15, Issue 1, March, Pages 87–89, <https://doi.org/10.1093/heapro/15.1.87>
2. Cristina Vaz de Almeida, Ana Veiga (2020). Social Determinants and Health Literacy of the Elderly: Walk to Well-Being. Open Access Library Journal, , Vol.7 No.6, DOI: [10.4236/oalib.1106390](https://doi.org/10.4236/oalib.1106390)
3. Milanovic, Branko (2002) "Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Budget Surveys" Working Paper (World Bank: New York)
4. E. Kenny, M., Di Fabio, A., & Dik, B. J. (2025). Calling, careers, and career counselling. *British Journal of Guidance & Counselling*, 53(3), 351–356. <https://doi.org/10.1080/03069885.2025.2517977>
5. Brown, S., Lent, R., DIK, B.J., STEGER, M.F. and AUTIN, K.L. (2020). Emerging Perspectives: Calling, Meaning, and Volition. In Career Development and Counseling (eds S. Brown and R. Lent). <https://doi.org/10.1002/9781394258994.ch8>
6. <https://prepodavame.bg/karierno-orientirane-i-lichnostno-razvitiie/>
7. National Institute for Health and Care research. Research career development funding programmes. <https://www.nihr.ac.uk/career-development/research-career-funding-programmes>
8. Coursera.org. What Is Career Counseling? And How to Know When You Need It? Updated March, 2026 <https://www.coursera.org/articles/career-counseling>
9. Eberlein, L., Pavlopoulos, D. & Smits, W. Job mismatches and their implications for the career development of vocational graduates. *Empirical Res Voc Ed Train* 18, 5 (2026). <https://doi.org/10.1186/s40461-026-00207-w>
10. Ahmed, A.M., Osman, M.A (2026). Mentorship and graduate employability: a systematic review of global evidence and emerging trends. *Discov Educ* 5, 479. <https://doi.org/10.1007/s44217-026-01492-z>
11. Ali, A., Arefin, M.M., Siddik, M. *et al.* Factors associated with career choice among university students in Bangladesh: a cross-sectional study. *Discov Educ* 5, 438 (2026). <https://doi.org/10.1007/s44217-026-01183-9>